

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

Μάριος Σπηλιόπουλος, Βυζαντινό

Τα τέσσερα κείμενα που περιλαμβάνονται στην ενότητα αυτή έχουν ως κεντρικό θέμα τους τη σχέση του ανθρώπου με τη θρησκεία. Με τον όρο θρησκεία εννοούμε τόσο τη θρησκευτική πίστη ως ανάγκη του ανθρώπου να πιστεύει στην ύπαρξη ενός ανώτερου όντος, όσο και το θεσμό της θρησκείας (εκκλησία και θρησκευτική ζωή), ο οποίος σε μεγάλο βαθμό διαμορφώνει την ηθική στάση και προσδιορίζει την κοινωνική συμπεριφορά των ανθρώπων. Τα κείμενα που θα διαβάσετε θα σας βοηθήσουν να αντιληφθείτε ότι οι τρόποι με τους οποίους το θρησκευτικό βίωμα και η πίστη εκφράζονται στη λογοτεχνία ποικίλλουν πολύ, ωστόσο η ανάγκη του ανθρώπου να εκφράσει τη θρησκευτικότητα και να αναζητήσει ένα στήριγμα στα εναγώνια ερωτήματα της ύπαρξής του είναι διαχρονική. Διαβάζοντας επίσης τα κείμενα, ίσως σκεφτείτε ότι, παρά τις διαφορές που υπάρχουν ή τις συγκρούσεις που σημειώνονται κατά καιρούς ανάμεσα στα διάφορα θρησκευόμενα, όλες οι θρησκείες αποβλέπουν στην αλήθεια, στην ευτυχία και στην αρμονική συμβίωση των ανθρώπων.

Κ.Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

Στην εκκλησία

Το ποίημα γράφτηκε το 1912 και αναφέρεται στην ελληνορθόδοξη εκκλησιαστική τελετουργία, η σοβαρότητα και η λαμπρότητα της οποίας θυμίζουν στον Αλεξανδρινό ποιητή την ένδοξη εποχή του Βυζαντίου.

Την εκκλησίαν αγαπώ – τα εξαπτέρυγά της,
τ' ασήμια των σκευών, τα κηροπήγιά της,
τα φώτα, τες εικόνες της, τον άμβωνά της.

Εκεί σαν μπω, μες σ' εκκλησία των Γραικών·
με των θυμιαμάτων της τες ευωδίες,
μες τες λειτουργικές φωνές* και συμφωνίες,*
τες μεγαλοπρεπείς των ιερέων παρουσίες
και κάθε των κινήσεως τον σοβαρό ρυθμό –
λαμπρότατοι μες στον αμφίων τον στολισμό –
ο νους μου πηγαίνει* σε τιμές μεγάλες της φυλής μας,
στον ένδοξό μας Βυζαντινισμό.*

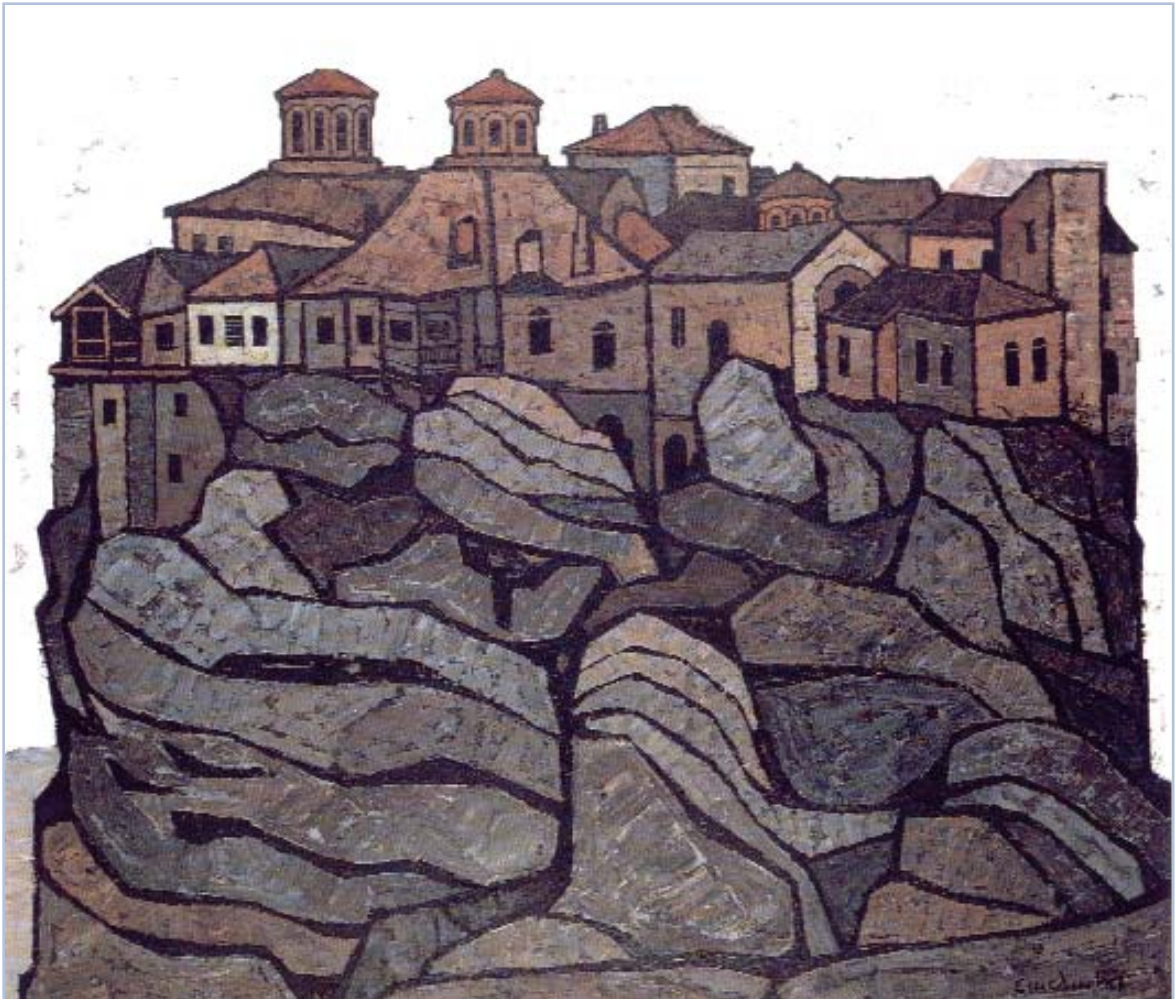

Κ.Π. Καβάφης, *Ποήματα*, τόμ. 1, Έκατος

* **λειτουργικές φωνές:** εκκλησιαστικές ψαλμωδίες * **συμφωνίες:** ψαλμωδίες από πολλούς ψάλτες * **πηγαίνει:** πηγαίνει (ιδιωματικός τύπος) * **Βυζαντινισμός:** ακμή και λαμπρότητα του Βυζαντίου

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1 Τι εντυπωσιάζει τον ποιητή από την ελληνορθόδοξη τελετουργία; Γιατί ανακαλεί στη μνήμη του το Βυζάντιο;
- 2 Ποια λειτουργικά στοιχεία της χριστιανικής τελετουργίας δίνουν την αίσθηση της μεγαλοπρέπειας και γιατί;
- 3 Ποιες γλωσσικές ιδιοτυπίες εντοπίζετε στο ποίημα και πώς αυτές δικαιολογούνται;

Γιώργος Σικελιώτης, *Μετέωρα, μονή Βαβλαάμ*

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ

Τ' άσπρο ξωκλήσι

Το ποίημα ανήκει στη συλλογή Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας (1973). Έχει θέμα του ένα από τα φωτεινά άσπρα ξωκλήσια που, διασπαρμένα σε όλη την ελληνική ύπαιθρο, δίνουν μια λιτή, οργανικά ενταγμένη στο φυσικό περιβάλλον, εικόνα της ανθρώπινης θρησκευτικότητας και του λαϊκού πανηγυριού.

Τ' άσπρο ξωκλήσι στην πλαγιά, κατάγναντα* στον ήλιο,
πυροβολεί με το παλιό, στενό παράθυρό του,

Και την καμπάνα του αψηλά, στον πλάτανο δεμένη,
τηνε κουρντίζει ολονυχτίς για του Αϊ-Λαού τη σκόλη.*

∞

Γ. Ρίτσος, Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα
της πικρής πατρίδας, Κέδρος

Κωνσταντίνος Μαλέας, Πανάνασσα Νάξου

* **κατάγναντα**: ακριβώς απέναντι * **σκόλη**: ημέρα γιορτής, αργίας και ξεκούρασης

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1 Ποια χαρακτηριστικά της νεοελληνικής θρησκευτικής παράδοσης τονίζονται ιδιαίτερα στο ποίημα του Ρίτσου; Σχολιάστε αυτό που σας προκαλεί τη μεγαλύτερη εντύπωση.
- 2 Πώς αντιλαμβάνεστε τη σημασία των δύο ρημάτων του ποιήματος, «πυροβολεί» και «κουρντίζει»;
- 3 Συγκρίνετε τα ποιήματα του Καβάφη και του Ρίτσου. Ποια στοιχεία από την ελληνική θρησκευτική παράδοση προβάλλει ιδιαίτερα ο κάθε ποιητής;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Έχετε επισκεφθεί την ημέρα της γιορτής του φερώνυμου αγίου μια εκκλησία που βρίσκεται σε πόλη ή ένα ξωκλήσι; Συγκρίνετε τον τρόπο εορτασμού, τη λαϊκή ανταπόκριση και τη συμπεριφορά των πιστών στις δύο περιστάσεις. Ποια περίσταση σας συγκινεί περισσότερο και γιατί;
- ◆ Βρείτε τις ονομασίες των εκκλησιών ή των ξωκλησιών στην περιοχή σας. Ποιοι άγιοι ή μάρτυρες τιμώνται περισσότερο και γιατί;
- ◆ Αν η θρησκεία σας δεν είναι η χριστιανική, συγκρίνετε την ελληνορθόδοξη τελετουργία με την τελετουργία της δικής σας θρησκευτικής παράδοσης.

Λεπτομέρεια από το ξυλόγλυπτο χρωματιστό τέμπλο του Ναού της Υψώσεως του Σταυρού στην Ανεμούτσα Πηλίου

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Κάποια Χριστούγεννα

Η παρακάτω επιστολή του Γρηγόριου Ξενοπούλου γράφτηκε τα Χριστούγεννα του 1925 και απευθυνόταν στους μικρούς αναγνώστες της Διάπλασης των παιδων, περιοδικού που διέυθυνε με επιτυχία για 50 χρόνια (1896-1944, 1946-1948). Ο Ζακυνθινός λογοτέχνης και θεατρικός συγγραφέας αναπολεί, με νοσταλγία αλλά και χιούμορ, τα παιδικά του χρόνια και την οικογενειακή ατμόσφαιρα των Χριστουγέννων, σε συνδυασμό με τα έθιμα και τις παραδοσιακές συνήθειες του τόπου του.

Αθήνα, 26 Δεκεμβρίου 1925

Αγαπητοί μου,

Έναν καιρό στη ζωή μου, τα Χριστούγεννα τα γιόρταζα... την Πρωτοχρονιά. Πώς; Ακολουθούσα κανένα δικό μου καλαντάρι*, ή είχα προσηλυτισθεί σε καμιά αίρεση;... Τίποτ' απ' αυτά. Μόνο που τον καιρό εκείνο, νιόφερτος στην Αθήνα, φοιτητούδι, σχεδόν παιδί, δεν μπορούσα να καταλάβω Χριστούγεννα χωρίς... κουλούρα.

Στη Ζάκυθο, βλέπετε, όπου είχα μεγαλώσει, την παραμονή των Χριστουγέννων το βράδυ, κόβουν με πομπή* κάποια κουλούρα. Αντιστοιχεί με τη βασιλόπιτα που κόβουν εδώ την Πρωτοχρονιά –κομμάτι ονομαστικό για τον καθένα, φλουρί για τον τυχερό, και καθεξής, –αλλά δε μοιάζει και καθόλου. Άλλη πάστα, άλλη ζύμη, άλλη όψη, άλλη γέυση, άλλη μυρωδιά. Φανταστείτε ένα ωραίο ψωμί σιμιγδαλένιο, πιασμένο με λάδι, βαμμένο κίτρινο με ζαφουράνα,* σπαρμένο μέσα με σταφίδες άσπρες και μαύρες, με κουκουνάρια, πορτοκαλόφλουδες κι ένα σωρό μπαχαρικά, και με μια κρούστα όλο σουσάμι και πυκνά φυτεμένα καρύδια, κάποτε μάλιστα και πασπαλισμένη με ψιλή ζάχαρη χρωματιστή. Αυτή είναι η ζακυνθινή κουλούρα. Πώς να καταλάβαινα Χριστούγεννα χωρίς το «κομμάτι μου» απ' αυτήν; Και πού να 'βρισκα τέτοιο πράγμα εδώ, στο βραδινό τραπέζι της παραμονής;

– Χριστούγεννα αύριο, μου 'λεγαν. Και του χρόνου!

– Πού είναι τα; Απαντούσα. Δεν τα βλέπω!...

Και δεν τα 'βλεπα πραγματικώς. Ή, να πω καλύτερα, τα 'βλεπα, αλλά με τη φαντασία μου, μακρινά, αμυδρά, νοσταλγικά, λυπημένα – τα 'βλεπα εκεί κάτω, στην πατρίδα, στο πατρικό μου σπίτι, στο χριστουγεννιάτικο τραπέζι με την κουλούρα στη μέση,

* **καλαντάρι**: ημερολόγιο * **πομπή**: τελετή * **ζαφουράνα**: ζαφορά, κρόκος, είδος φυτού που καλλιεργείται για τις χρωστικές και φαρμακευτικές του ιδιότητες

με τους δικούς μου ολόγυρα και –αλίμονο!– με τη θέση μου σε μιαν άκρη αδειανή... Ήταν γιορτή αυτή για μένα; Αν δεν έκλαψαν τα μάτια μου, έκλαψε όμως η ψυχή μου, – ψυχή παιδιού που για πρώτη φορά ξενιτεύεται...

Συνέβαινε όμως να βγάζουν εκεί και το δικό μου το κομμάτι, –ε, φυσικά, τι κι αν έλειπα; Δεν είχα κιόλα πεθάνει!– και, μαζί μ' ένα χριστόψωμο κι ένα τενεκεδένιο κουτί μαντολάτο, να μου το στέλνουν εδώ με κανένα επιβάτη ή με το ταχυδρομείο. Αλλά αργούσε. Δεν είχε εφευρεθεί, βλέπετε, ούτε εφευρέθηκε ακόμα και κανένας τηλεγράφος για δέματα. (Αχ, κι αυτός ο Έδισσον! Τι κάνει;...) Και το δέμα έφτανε μόλις την παραμονή της Πρωτοχρονιάς. Έτσι, με το κομμάτι εκείνο της κουλούρας, που το λάβαινα και το 'τρωγα με τόση χαρά, με τόση συγκίνηση, με τόση αγάπη, έκανα κι εγώ τα Χριστούγεννά μου πρωτοχρονιάτικα.

Αυτό βάσταξε κάμποσα χρόνια. Είναι αλήθεια ότι και στην Αθήνα, αργότερα, γνωρίστηκα με ζακυθινά σπίτια που έκοβαν την παραμονή ζακυθινή κουλούρα και με προσκαλούσαν και μένα στην τελετή. Αλλά δεν ήταν το ίδιο! Εγώ ήθελα το κομμάτι μου από την κουλούρα του σπιτιού μας. Και πάλι περίμενα σαν και τι το δέμα που θα ξεκινούσε από κει πέρα μετά την παραμονή, για να το λάβω... κατόπιν εορτής.

Αλλά ήρθαν και Χριστούγεννα ή μάλλον Πρωτοχρονιά, που δεν έλαβα τίποτα. Στην πατρίδα είχε πεθάνει ο καημένος μου ο πατέρας. Ούτε εκείνο το χρόνο έκοψαν στο σπίτι μας κουλούρα, ούτε τον άλλον... Το πένθος, η απουσία μου ακόμα, το μέγαλωμα και το σκόρπισμα των παιδιών της, έκαμε τη μητέρα μου ν' αφήσει, να ξεσνηθίσει αυτό το χριστουγεννιάτικο έθιμο του τόπου, αταίριαστο πια σ' ένα σπίτι χωρίς νοικοκύρη και χωρίς μικρά παιδιά. Τότε μάλιστα, για πολλά χρόνια, συνέβαινε το αντίθετο: εγώ έστελνα της μητέρας μου το κομμάτι της από τη βασιλόπιτα που έκοβα εδώ, στο σπίτι μου, για τα παιδιά μου. Και η μητέρα μου πάλι, θυμούμενη τα παιδικά της χρόνια στην Πόλη, όπου επίσης έκοβαν βασιλόπιτα, γιόρταζε στη Ζάκυθο μια πολιτική Πρωτοχρονιά... τα Θεοφάνεια.

Κάποιο χρόνο όμως, μεγάλος εγώ πια, πήγα στη Ζάκυθο να κάμω Χριστούγεννα με τη γριά μητέρα μου.

– Α, της λέω, δεν έχει, θα κόψουμε και κουλούρα!

– Ναι, παιδί μου, μου λέει, αφού είσαι και συ εδώ, ας κόψουμε.

Πραγματικώς, παράγγειλα έξω μια ωραία κουλούρα, και την κόψαμε το βράδυ της παραμονής, όπως άλλοτε... Αλλά θα το πιστέψετε; Δε μ' ενθουσίασε καθόλου! «Πού το τσουρέκι μας; Έλεγα. Αυτό δεν είναι παρά ψωμί!» Ναι, αυτό το ψωμί με το λάδι και με τη σταφίδα, που άλλη φορά με τρέλαινε, που το προτιμούσα από καθετί και που δεν έκανα Χριστούγεννα αν δεν το 'χα, δε μου άρεσε πια. Το είχα ξεσνηθίσει. Προτιμούσα το τσουρέκι. Κι ούτε όψη τού έβρισκα πια, ούτε γεύση, ούτε μυρωδιά εξαιρετική. Ένα κοινό πράμα, χοντρό, βαρύ, που απορούσα μάλιστα πώς μ' ενθουσίαζε τόσο άλλη φορά...

Μη δεν ήταν το ίδιο;

Όχι, το ίδιο ήταν απαράλλαχτο. Εγώ μόνο είχα αλλάξει, εγώ δεν ήμουν πια ο ίδιος... Τόσα χρόνια στην Αθήνα, είχα ξεσυνηθίσει τα πράγματα της πατρίδας μου και είχα συνηθίσει τ' αθηναϊκά. Όλα στον κόσμο μια συνήθεια είναι. Κι ακόμα, κάθε πράγμα ταιριάζει στον τόπο του. Μόνο η νοσταλγία των πρώτων χρόνων της ξενιτιάς μ' έκανε να βρίσκω τόσο ωραία και στην Αθήνα τη ζακυθινή κουλούρα και να την προτιμώ απ' το καλύτερο τσουρέκι. Αλλά όταν, με τον καιρό, λιγότεψε κι έσβησε η νοσταλγία, χάθηκαν μαζί κι όλες οι παλιές, οι νοσταλγικές μου προτιμήσεις. Είχα εγκλιματιστεί* πια Αθηναίος. Κι ένας Αθηναίος δεν μπορεί βέβαια να προτιμάει τη ζακυθινή κουλούρα από το τσουρέκι του. Πια να την προτιμάει κανείς, πρέπει να 'ναι Ζακυθινός, και να μένει στη Ζάκυθο.

Έτσι εξήγησα τότε το παράξενο. Και θυμήθηκα και το μέλανα ζωμό των Σπαρτιατών. Οι Σπαρτιάτες τον αποζητούσαν και τον εκθειάζαν παντού σαν το καλύτερο φαί του κόσμου. Έτσι, ο μέλας ζωμός έβγαλε μια φήμη μεγάλη. Όσοι δεν τον είχαν δοκιμάσει, τον νόμιζαν εφάμιλλο* με την αμβροσία, την αιθέρια αυτή τροφή των Ολύμπιων Θεών. Δε θυμούμαι τώρα ποιος επίσημος, βασιλιάς ή στρατηγός –ο Διονύσιος των Συρακουσών άραγε;– όταν πέτυχε μια φορά κάτι Σπαρτιάτες μαγείρους, τους έβαλε να του φτιάσουν μέλανα ζωμό. Του τον έφτιασαν όσο καλύτερα ήξεραν, κι εκείνος τον δοκίμασε μ' ένα μεγάλο μορφασμό.

– Απορώ, τους είπε, πώς σας αρέσει αυτή η αηδία!

– Θα σου άρεσε και σένα, του αποκρίθηκαν οι Σπαρτιάτες, αν έκανες ταχτικά το λουτρό σου στον Ευρώτα!

Λέτε τώρα, όταν ξενιτευόταν κανένας νεαρός Σπαρτιάτης, να του έστελνε η μητέρα του, καμιά γιορτή σαν τα Χριστούγεννα λιγάκι μέλανα ζωμό;... Δεν το πιστεύω. Οι Λάκαινες* δε συνηθίζουν να παραχαϊδεύουν έτσι τα λεοντόπουλά τους. Πιο πιθανό μου φαίνεται να το 'κανε μια μητέρα Αθηναία ή Ζακυθινή. Γι' αυτό κι ένας δικός μας ποιητής, ο Ανδρέας Μαρτζώκης, σε κάποιο σατιρικό ποίημά του, «Ζακυθινός Μνηστήρας», παρασταίνει ένα Ζακυθινό αρχοντόπουλο στην Ιθάκη –στην ομηρική Ιθάκη, επί Οδυσσέως– που για να συγκινήσει την Πηνελόπη, της προσφέρει... τ' ωραίο χριστόψωμο που του είχε στείλει τα Χριστούγεννα η μητέρα του!

Σας ασπάζομαι

Φαίδων

Γ. Ξενόπουλος, *Αθηναϊκές επιστολές*,
Αδελφοί Βλάσση

* **είχα εγκλιματιστεί**: είχα συνηθίσει στο νέο τρόπο ζωής * **εφάμιλλο**: ισοδύναμο, ισάξιο * **Λάκαινες**: Σπαρτιάτισσες

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1 Βρείτε τις θεματικές ενότητες της επιστολής και γράψτε από έναν πλαγιότιτλο για καθεμιά.
- 2 Σχολιάστε τον πρόλογο της επιστολής, εντοπίζοντας παράλληλα τα σημεία εκείνα του κειμένου που εξηγούν γιατί α) ο συγγραφέας και β) η μητέρα του γιόρταζαν με αρκετή καθυστέρηση τα Χριστούγεννα και την Πρωτοχρονιά.
- 3 Ποιες αναμνήσεις έχει ο επιστολογράφος από τη γιορτή των Χριστουγέννων στη Ζάκυνθο; Πώς αντιμετωπίζει στην ενήλικη ζωή του τα τοπικά έθιμα;
- 4 Ο Ξενόπουλος συγκρίνει το ζακυνθινό έθιμο της κουλούρας με το μέλανα ζωμό των Σπαρτιατών. Με ποιον τρόπο πραγματοποιεί αυτήν τη σύγκριση και σε ποιο συμπέρασμα φαίνεται ότι καταλήγει;
- 5 Διαβάστε προσεκτικά την επιστολή και εντοπίστε τα διακριτικά γνωρίσματα της γλώσσας και του ύφους του Ξενόπουλου. Ποιο από τα γνωρίσματα αυτά πιστεύετε ότι διευκολύνει περισσότερο την επικοινωνία με τον αποδέκτη; Αιτιολογήστε την απάντησή σας, με βάση ένα ενδεικτικό χωρίο της επιστολής.
- 6 Γράψτε μια επιστολή σε φίλο ή άγνωστό σας αποδέκτη με την οποία θα περιγράφετε πώς γιορτάζετε στον τόπο σας μια θρησκευτική εορτή.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Χωριστείτε σε ομάδες και καταγράψτε διάφορα λαογραφικά έθιμα της περιοχής ή της πατρίδας σας σχετικά με τις θρησκευτικές γιορτές. Ερευνήστε ποια από αυτά χάθηκαν και ποια επιβιώνουν ως τις μέρες μας, και συζητήστε γενικότερα για τη σημασία αυτής της τοπικής παράδοσης με τους καθηγητές των θρησκευτικών και της Οικιακής Οικονομίας.
- ◆ Συγκεντρώστε πληροφορίες για τον τρόπο που γιορτάζουν άλλοι λαοί τις θρησκευτικές τους γιορτές. Συγκρίνετε αυτούς τους εορτασμούς με τη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα, με σκοπό να εντοπίσετε τυχόν ομοιότητες και διαφορές στον τρόπο που εκδηλώνει κάθε λαός το θρησκευτικό του συναίσθημα.

ΓΚΟΤΧΟΛΤ ΕΦΡΑΪΜ ΛΕΣΙΝΓΚ

Η ιστορία του δαχτυλιδιού

Το δράμα Νάθαν ο Σοφός (1779) περιέχει σε ποιητική μορφή την ομολογία του Λέσινγκ στην ανθρωπότητα ότι η αγάπη και η καλοσύνη δε συνδέονται με ένα συγκεκριμένο θρήσκευμα αλλά με όλες τις θρησκείες. Η ουσία του έργου συνοψίζεται στην αλληγορική ιστορία του δαχτυλιδιού, που διηγείται ο ιουδαίος Νάθαν στο μωαμεθανό σουλτάνο Σαλαντίν.

Τρίτη πράξη – 6η σκηνή

ΝΑΘΑΝ: Διαταγές, Σουλτάνε μου!

ΣΑΛΑΝΤΙΝ: [...] Μια και είσαι
τόσο σοφός, πες μου λοιπόν
ποια πίστη, ποιος νόμος θεϊκός
σου φάνηκε ο πιο σωστός.

ΝΑΘΑΝ: Σουλτάνε,
είμαι εβραίος.

ΣΑΛΑΝΤΙΝ: Κι εγώ μουσουλμάνος.
Ο Χριστός βρίσκεται ανάμεσά μας.
Απ' αυτές τις τρεις θρησκείες
μόνο μία μπορεί να είν' αληθινή.
Ένας άνθρωπος, όπως εσύ,
δε θα σταθεί αμετακίνητος εκεί,
που η τύχη και η γέννηση τον έχουν ρίξει·
ή κι αν μείνει, θα μείνει, γιατί καλά το ερεύνησε,
βρήκε τους λόγους και το καλύτερο επέλεξε.
Λοιπόν. Να ακούσω τους λόγους,
που εγώ το χρόνο δεν είχα για να αναζητήσω.

[...]

Ο Σουλτάνος αποχωρεί, για να αφήσει στο Νάθαν το χρόνο να σκεφτεί.

7η σκηνή

- ΣΑΛΑΝΤΙΝ: [...] Μίλα λοιπόν! Ψυχή καμιά δε μας ακούει.
 ΝΑΘΑΝ: Ο κόσμος ολόκληρος ας μας ακούσει.
 ΣΑΛΑΝΤΙΝ: Τόσο σίγουρος είναι ο Νάθαν για την υπόθεσή του!
 Ε, λοιπόν, αυτό λέω εγώ σοφία: ποτέ μην κρύβεις την αλήθεια·
 γι' αυτήν όλα να τα ρισκάρεις, ζωή και βιος!
 ΝΑΘΑΝ: Ναι, ναι! Όταν πρέπει και ωφελεί. [...]
 Σουλτάνε μου, πριν να σου πω την πάσα αλήθεια,
 μου δίνεις την άδεια μια ιστοριούλα να σου πω;
 ΣΑΛΑΝΤΙΝ: Πατί όχι; Πάντα μου αρέσαν οι ιστορίες,
 αρκεί καλά να τις διηγούνται.
 ΝΑΘΑΝ: Μμμ... καλά να τη διηγηθώ,
 εδώ δεν είμαι δυνατός.
 ΣΑΛΑΝΤΙΝ: Πάλι έτσι περήφανα ταπεινός;
 Εμπρός, ξεκίνα την ιστορία!
 ΝΑΘΑΝ: Πριν από πολλά χρόνια ζούσε στην Ανατολή
 κάποιος που είχε δικό του αμύθητης αξίας δαχτυλίδι,
 δοσμένο από χέρι φιλικό. Η πέτρα του ήταν από οπάλι,
 που μες στο φως χιλιάδες χρώματα έριχνε.
 Κι είχε μια δύναμη κρυφή, εκείνον που το δαχτυλίδι είχε
 να τον κάνει αγαπητό σ' ανθρώπους και Θεό,
 αρκεί να πίστευε κι αυτός στη δύναμη αυτή.
 Είναι παράξενο λοιπόν,
 που ο άνθρωπος που ζούσε στην Ανατολή
 δεν έβγαζε ποτέ το δαχτυλίδι και φρόντισε
 για πάντα στο σπίτι του να μείνει;
 Να πώς: το δαχτυλίδι άφησε στον πιο αγαπητό του γιο
 και όρισε και αυτός με τη σειρά του
 στο γιο του να τ' αφήσει τον πιο αγαπητό·
 κι έτσι συνεχώς το δαχτυλίδι πήγαινε
 σ' αυτόν που ο πατέρας αγαπούσε πιο πολύ,
 κι αυτός –χωρίς να υπολογίζεται της γέννησής του η σειρά–,
 το δαχτυλίδι έχοντας στην κατοχή του,
 αυτόματα γινόταν η κεφαλή κι ο κύριος του σπιτιού.
 ΣΑΛΑΝΤΙΝ: Καταλαβαίνω, και μετά;
 ΝΑΘΑΝ: Περνώντας από γιο σε γιο, έφτασε κάποτε το δαχτυλίδι

σ' έναν πατέρα που είχε τρεις γιους.
 Κι οι τρεις τους ήταν καλοί, πειθαρχικοί
 και δεν μπορούσε παρά εξίσου να τους αγαπά.
 Μόνο πού και πού, όταν βρισκόταν μόνος του
 με τον έναν τη μια, την άλλη με τον άλλο,
 κι οι άλλοι δυο γιοι του δε βρίσκονταν μαζί
 τα λόγια να ακούσουν της καρδιάς του,
 πότε τον ένα έκρινε άξιο του δαχτυλιδιού, πότε τον άλλο.
 Κι έτσι αυτή της αγάπης η αδυναμία τον έκανε
 στον καθένα από τους τρεις το δαχτυλίδι να υποσχεθεί.
 Κι έτσι περνούσε ο καιρός.
 Μόνο που ήλθε κάποτε ο θάνατος κοντά,
 και ο καλός γονιός βρέθηκε στα στενά.
 Τον πονάει δυο γιους του,
 που το λόγο του είχαν πιστέψει,
 έτσι να προσβάλει.
 Τι να κάνει; Στέλνει μυστικά σ' έναν τεχνίτη,
 και του παραγγέλνει με δείγμα το δαχτυλίδι
 δυο άλλα που να μοιάζουν να φτιάξει,
 να μη νοιαστεί για έξοδα και κόπο.
 Κι όταν αυτός τα δαχτυλίδια φέρνει,
 ούτε ο γονιός πια δεν μπορεί το γνήσιο να διακρίνει.
 Χαρούμενος και ευτυχής
 κοντά καλεί τους γιους του, έναν έναν χωριστά,
 και στον καθένα δίνει την ευχή του
 και το δαχτυλίδι – και πεθαίνει.
 Ακούς ακόμα, Σουλτάνε;

ΣΑΛΑΝΤΙΝ: *(που σκεφτικός έχει γυρίσει αλλού το πρόσωπό του)*

Ακούω, ακούω. Έλα τέλειωνε το παραμύθι σου.

Έχει τέλος, δεν είναι έτσι;

ΝΑΘΑΝ: Τελειώνω.

Ό,τι ακολούθησε εύκολα γίνεται από μόνο του αντιληπτό.

Καλά καλά δεν είχε την τελευταία του πνοή αφήσει ο πατέρας,

κι ο καθένας έρχεται με το δαχτυλίδι του,

κι ο καθένας θέλει ο κύριος του σπιτιού να γίνει.

Το θέμα ερευνούν, μαλώνουν και κατηγορούν. Μάταια:

το αληθινό το δαχτυλίδι δεν μπορεί πια να βρεθεί,
όπως και σε μας η πίστη η σωστή.

ΣΑΛΑΝΤΙΝ: Πώς;

Αυτό λοιπόν είναι η απάντηση στο ερώτημά μου;

ΝΑΘΑΝ:

Συγγνώμη πρέπει να ζητήσω, αν δεν μπορώ
τα δαχτυλίδια με ακρίβεια να ξεχωρίσω,
που ο γονιός με τούτο το σκοπό τα έφτιαξε,
να μην μπορούν να διακριθούν σε ψεύτικο κι αληθινό.

ανέκδοτη μτφρ. Χρήστος Απ. Ράμμος

Μάριος Σπηλιόπουλος, *Γήινο καντήλι*

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1 Ποια απορία έχει ο σουλτάνος Σαλαντίν και γιατί ζητά τη γνώμη του Νάθαν του σοφού;
- 2 Η ιστορία που αφηγείται ο Νάθαν στο σουλτάνο είναι αλληγορική. Τι συμβολίζουν, κατά τη γνώμη σας, το δαχτυλίδι, ο κάτοχος του δαχτυλιδιού και οι τρεις γιοι του;
- 3 Γνωρίζοντας την αλληγορική σημασία της ιστορίας, πώς ερμηνεύετε το τέλος της, ότι δηλαδή κανείς γιος δεν μπορεί με βεβαιότητα να ισχυριστεί ότι κατέχει το αληθινό δαχτυλίδι;
- 4 Γιατί ο πατέρας δεν μπορεί να αποφασίσει σε ποιο παιδί του θα χαρίσει το δαχτυλίδι; Τι συμπέρασμα βγάξετε από την αναποφασιστικότητά του;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- ◆ Αν έχετε συμμαθητές άλλης θρησκείας από τη δική σας, συζητήστε μέσα στην τάξη το θέμα που αναπτύσσεται στο κείμενο, με σκοπό να βρείτε κοινά στοιχεία και διαφορές σχετικά με τον τρόπο που κάθε θρησκεία αντιμετωπίζει τον άνθρωπο και υπόσχεται τη σωτηρία της ψυχής του.
- ◆ Συζητήστε με τους καθηγητές της Ιστορίας και των Θρησκευτικών για τα διάφορα ιστορικά φαινόμενα θρησκευτικού φανατισμού και αναφερθείτε ειδικότερα στην ανάγκη της ανεξιθρησκείας.

Γκότχολτ Έφραϊμ Λέσινγκ (1729-1781)

Γερμανός δραματουργός, κριτικός και συγγραφέας φιλοσοφικών έργων και αισθητικών μελετών. Το 1779 έγραψε σε ιαμβικό στίχο το δραματικό έργο του *Νάθαν ο Σοφός*, το οποίο γνώρισε μεγάλη διάδοση και παγκόσμια αναγνώριση. Το έργο δίνει με συμβολικό τρόπο την ιδέα της ισότητας ανάμεσα στις τρεις μεγάλες θρησκείες, εξαιρώντας την αγάπη και τον ανθρωπισμό. Εκπρόσωποι κάθε θρησκείας είναι ο Σαλαντίν (ισλαμική), ο Ναϊτς (χριστιανική) και ο Νάθαν (εβραϊκή).